

Stig H:son–Ericsson

Hans sjömilitära tanke och Marinplan 60

Per Edling

När dagens militärteoretiska forskare diskuterar sjömilitära tänkare, blir ibland slutsatsen att det saknas efterföljare till Castex, Corbett och Mahan. Till skillnad mot landkrigets von Clausewitz och Jomini, som blivit avlösta av bl.a. Lind och van Creveld, är sjömaktens moderna tänkare mer sällsynta. Exempelvis konstaterar professor Hervé Coutau-Bégarie att trots att det har gjorts försök av bland andra Cable, Gorsjkov och Till, ”görs det inte längre några stora strategiska synteser som är jämförbara med klassikerna Mahan och Castex”.¹

Frågan är om Coutau-Bégarie verkligen har rätt, eller om problemet istället är att vi inte längre minns vad som tänkts och skrivits. Låt oss bara titta på den svenska flottan och fråga vilka tankar som egentligen låg bakom utvecklingen av dagens sjöstridskrafter. Möjligen nämns någonting om

Kommendörkapten Per Edling arbetar som stabschef och ställföreträdande chef för Första ubåtsflottiljen sedan hösten 2011. Han tillhör kurs 94 från Marinens officershögskola. Edling är ubåtsman och var fartygschef 2006-2007. År 2008 tjänstgjorde han iland som ställföreträdande underrättelsechef i RCN, ISAF, Afghanistan. Edling tog sin kandidatexamen i krigsvetenskap vid Försvarshögskolan 2010 och blev 2012 utnämnd till master ès lettres i historia vid Ecole pratique des hautes études i Paris. Han är utexaminerad från det franska chefsprogrammet Ecole de Guerre och ledamot av Kungliga Örlogsmannasällskapet. Vid sidan av sina plikter i flottan är han forskarstudent och arbetar med en avhandling om drivkrafterna bakom marin förändring.

Marinplan 60 och "den lätta flottan". Kanske kan någon dra sig till minnes att olika förhållanden efter andra världskriget ledde till stora förändringar. Knappast någon minns längre den tekniska utvecklingens stora påverkan. Minnet av efterkrigstidens kyliga och svåra världsläge i norra Europa förbleknar snabbt. Namnen på de män vars idéer låg bakom övergången till denna lätta flotta är sedan länge bortglömda av de allra flesta.

I syfte att påvisa att det finns förbisedda marina tänkare som förtjänar att uppmärksammas, lämnas här ett försök att redogöra för hur Stig H:son-Ericson (1897–1985) såg på utnyttjandet av marina stridskrafter. Amiral Ericson, en av grundarna av vår moderna marina kultur, var marinchef 1953–61 och blev slutligen riksmarskalk. För att på något sätt placera in honom i sin tids sammanhang ges även en redogörelse för hans militära karriär och hans skriftställande. Ericsons tankar är särskilt lämpade för en artikel av detta slag eftersom han inte bara var en betydelsefull figur i flottans utveckling, utan även har skrivit ett flertal böcker i sjömilitära ting samt lämnat sina memoarer i tre band. Dessutom finns hans tjänstedagböcker och arbeten lättåtkomliga i Krigsarkivet, i 46 välorganiserade volymer.

Det är inte riktigt sant att ingen längre minns varför det skedde en omdaning av den svenska flottan under årtiondena efter det andra världskriget och ansträngningar har dessutom gjorts för att besvara frågan. För Lars Weidin är tanken på en fördelning av de större fartygens eldkraft på ett större antal mindre enheter en central del av idéerna kring den lätta flottan.² Satt i ett större sammanhang redogör Magnus Haglund och Göran R. Wallén för flottans utveckling under den aktuella tidsperioden. Även Haglund och

Amiral Stig H:son-Ericson. Foto: Official United States Navy photograph.

Wallén framhåller eldkraftens fördelning på flera mindre enheter som en central tanke i den tidens marina diskussion.³

När det gäller andra drivkrafter än de rent idémässiga, har övergången till den lätta flottan berörts av Wedin i artikeln "Svensk marin doktrin från FB58 till det kalla krigets slut". Stellan Bojerud har också studerat ämnet i en artikel om den lätta flottan 1945–1963⁴, vilket även Bengt Larsson har gjort i uppsatsen "Marinens sjöoperativa doktrin 1958–61"⁵. Framför allt Larsson, men även Wedin och Bojerud, framhäver det besvärliga ekonomiska lägets påverkan på den marina utvecklingen.

Inte heller Stig H:son-Ericson är helt bortglömd. Lars Ulfving har skrivit ett kapitel om denne amiral i antologin *Svenska officersprofiler under 1900-talet*. En av Ulfvings slutsatser är att Ericson tog initiativ till den marinplan 60 som kommer att presenteras mot slutet av denna artikel, även om "Ericson bara [var] en del av ett stort skeende".⁶

Vid sidan av dessa arbeten lade jag 2011 fram masteruppsatsen "La pensée navale d'amiral Stig H:son-Ericson"⁷ vid Ecole Pratique des Hautes Etudes i Paris. I denna uppsats studerade jag Ericsons marina tankes tillväxt för att sedan följa dess spår i Marinplan 60 och i de första stegen av övergången mot lättare sjöstridskrafter under 1960-talet. Föreliggande artikel bygger i allt väsentligt på detta arbete.

Denna framställning har tre delar. Huvuddelen av artikeln redovisar huvuddragen i Ericsons liv och hans marina tänkande, d.v.s. hur Ericson egentligen såg på utnyttjandet av sjöstridskrafter. Därefter syntetiseras Ericsons tankar i en modell, för att göra dem mer lättillgängliga. Slutligen visas närheten mellan Ericsons tanke och Marinplan 60 genom att planen presenteras utifrån den syntetiserade modellen.

De första diskussionerna

Stig, den äldste sonen till den blivande amiralen och sjöministern Hans Ericson och hans hustru Elin, kom till världen den 12 juli 1897. Han beslöt sig snart för att följa i faderns fotspår och för att få lite miljökönnedom skickades han till sjöss sommaren 1913. Utrustad med en modest reskassa, morfaderns pistol och några goda råd gick Ericson ombord på sin första

utbildningsexpedition till Rio de Janeiro. För att komma hem igen embarkerade Ericson *m/s Suecia*, Sveriges första dieselmotorfartyg, som var på jungfruresa. Under resan väcktes hans tekniska intresse och inte ens en motorexpllosion med dödlig utgång minskade hans entusiasm.⁸

Det verkar som att Ericsons största ungdomssorg var att han var tvungen att vänta ända till 18 års ålder innan han kunde få inleda sina studier vid Kungl. Sjökrigsskolan. "År 1908 antogs de sista småpojarna [som 14-åringar] enligt den gamla stilen"⁹ och därefter krävdes studentexamen för att få komma in. Sagt och gjort, Ericson tog 1915, med relativt slätstrukna betyg, sin studentexamen¹⁰ och sökte sig så snart som möjligt till Kungl. Sjökrigsskolan. Han blev antagen direkt och livet i flottan kunde antligen börja. De tre åren på "Sjökrickan" genomfördes i skuggan av det första världskriget. Inga utlandsbesök kom på tal och beredskapskraven begränsade permissionerna. Ericson borde som officersson ha varit skapligt förberedd på det som väntade, men han verkar ha tyckt att mötet med det militära livet var ganska hårt: "Minst två gånger ramlar en blivande sjöofficer ner från den piedestal som han själv och välvilliga anförvanter byggt upp: den första när han byter studentmössan mot kronans mössa, den andra när han som mäktig äldreårskursare utnämns till fänrik och tvingas börja om från botten igen".¹¹

Övningarna och lektionerna avbröts understundom av verksamhet till sjöss, något som gav kadetterna en smula krydda i tillvaron. Sjökrigsskolans elever deltog då och då i neutralitetsvakten där flottan spelade en viktig roll genom att skydda handelstrafiken mot ryska och tyska sjöstridskrafter. Dessutom röjdes mängder av minor som fördes in mot de svenska kusterna av höststormarna. I oktober 1918, en månad före vapenstilleståndet vid Rethondes, utexaminerades Ericson. Han mönstrade på flaggskeppet *Äran*.¹²

Den flotta som Ericson trädde in i var inspirerad bl.a. av den brittiske amiralen Philip Colomb¹³, mycket tack vare kommandörkapten C-G Flachs översättning från 1903¹⁴. Colomb ansåg att en flotta kunde hindra en invasion genom sin blotta existens (principen om "fleet-in-being"). Det är lätt att förstå att ledarna för den svenska flottan tilltalades av Colomb analys av de framgångsrika defensiva åtgärder som Lord Torrington 1690 vidtog gentemot fransmännen längs den engelska sydkusten: "For there,

amongst the shoals, his fleet was secure; and while he was there, the very utmost the French could do would be to lie off the Thames and blockade it."¹⁵ Även den svenska flottan kunde alltså verka avskräckande, enligt denna teori.

Efter det första världskriget befann sig de svenska sjöstridskrafterna plötsligen i ett relativt överläge gentemot Östersjöns övriga sjömakter. De sovjet-ryska och tyska flottorna var hårt nedgångna efter kriget och efter respektive lands interna stridigheter.¹⁶ Även det svenska försvaret var påverkat av den europeiska krigströttheten och den tekniska utvecklingen avstannade. Flottan ansågs av Ericson vara en "idyll, där tjänsten inte tog musten av kropp och själ". De unga officerarna hade ett enda problem: solden var för liten för det liv som de hade tid att leva. För att få ihop till livets guldkant ägnade sig Ericson åt att skriva marinrelaterade artiklar åt olika tidskrifter.¹⁷

Det första spåret av Ericsons skrivande som står att finna i hans arkiv är dock daterat först 1923 och är ett manuskript till ett föredrag om det misslyckade brittiska landstigningsföretaget vid Dardanellerna 1915. Enligt Ericson kunde åtskilliga lärdomar dras av detta företag. Den allmänna iakttagelsen var att insatser som dessa måste planeras och genomföras noggrant. I en attack från havet måste givetvis både sjö- och lantstridskrafter ingå, varför planeringsofficerare från de båda försvarsgrenarna är ett måste, enligt Ericson.

Dessutom var överraskningsmomentet av stor vikt för Ericson. Den bästa tiden för landstigning skulle således vara i början av kriget, eftersom man kan överraska fienden blott en gång: i början.¹⁸ Även om den unge Ericsons analys av detta brittiska fiasko kanske kan uppfattas som aningen banal, är det många av hans påpekanden som gäller även i vår tid. Exempelvis kan noteras att gemensamma planeringsgrupper under ett samlat befäl idag är norm. Detta gäller även de omfattande förberedelser som ofta föregår genomförandet av amfibieoperationer. Några månader efter detta föredrag presenterade han sin uppfattning om relationen med Danmark och frågan om Öresund. Ericson gillade uppenbarligen inte idén om ett svenskt-danskt samarbete utan föredrog att Sverige "bliva ensam om portvaktarsysslan vid sin egen dörr."¹⁹

Ericsons nästa bidrag var en reflektion över luftstridskrafternas påverkan på sjötaktiken. De viktigaste förändringarna till följd av uppkomsten av detta nya vapen berodde på flygplanens hastighet. Sjöstridskrafterna måste både träna och tänka annorlunda för att kunna bemästra detta nya hot, enligt Ericson: "Vi befinner oss i en period, då taktiken i högre grad än förr nödgas följa utvecklingen av de nya vapnen, främst flygvapnet".²⁰

Att den tekniska utvecklingen kräver ett nytt marint tänkande är en av hörnstenarna i *la Jeune école*, den unga franska skolan, som främst verkade under slutet av 1800-talet. Vi kommer att träffa på detta alternativa marina tankesätt flera gånger i denna analys, exempelvis i den första artikel som Ericson 1926 får publicerad i fackpressen. Artikeln publicerades av Kungliga Örlogsmannasällskapets *Tidskrift i Sjöväsendet (TiS)* och handlade om sjöstriden nattetid.²¹

Enligt Ericson skulle "Skeppen med sina långskjutande kanoner minska i värde [nattetid] under det att de lätta fartygen på nära håll kunna göra bruk av sina torpeder".²²

Samma tidning tog 1928 in Ericsons kommentarer om det nya tyska slagskeppet²³ och ett år senare vann han örlogsmannasällskapets uppsats-tävling med en artikel om vinterstrid till sjöss.²⁴

Ericson kommenderades till olika fartygstyper under de första åren av sin karriär. Han föredrog de mindre fartygen eftersom livet ombord var friare. De yngre officerarna fick naturligt nog större ansvar och mässlivet var mindre formellt, även om "man alltid iklädde sig mässdräkt med styvstärkt skjorta till middagen"²⁵ också ombord i jagargunrummen. Kanske fanns minnet av denna tid kvar i Ericsons minne när han så småningom började fundera på flottans framtida utveckling.

Det var inte bara Ericsons penna som var vass, han var en duktig idrottsman också. Han utbildade sig till idrottslärare genom att genomgå Gymnastiska Centralinstitutets instruktörskurs och kommenderades till örlogsbasen vid Skeppsholmen som instruktör. I sina memoarer redogjorde Ericson med påtaglig värme för sina minnen från denna tid. Han fick inte bara tillfälle att gifta sig med sin fästmö Barbro Almström utan även leda flottans lag till segrar i gymnastik och bajonettfäktning. Efter denna lärargärning avdelades han för studier vid Sjökrigshögskolan och påbörjade 1926 tjänstgöring vid Marinstaben.²⁶

Franska influenser

År 1930 ställdes Ericson inför valet att åka till Lettland för att lära sig ryska eller till Paris för studier vid Ecole de Guerre Navale (EGN). Han valde det senare alternativet och åkte tillsammans med sin familj, som sig bör, per båt till Frankrike.²⁷

Under denna tid var svenska elever sällsynta vid de franska marina skolorna. Efter kapten Elis Björklund, senare konteramiral, från årskullen 1923/24 var Ericson bara den andre svensken som läste vid EGN. Hans förste efterföljare, kommendörkaptenen av andra graden och blivande marinchefen Per Rudberg, skulle komma först 1959. Efter inledande språkliga förberedelser satte skolan igång. Årskullen bestod av fjorton franska sjöofficerare och fyra utlänningar (två polacker, en dansk och Ericson).²⁸

De utländska eleverna fick en utbildning som var åtskild från fransmännens. Utlänningarna fick framför allt inte följa stabsövningar och andra mer praktiskt inriktade aktiviteter.²⁹

Trots denna åtskillnad uppskattade Ericson sitt skolår i Frankrike. Efter som han hade genomgått den svenska motsvarigheten Sjökrigshögskolan några år tidigare kunde han jämföra de två pedagogiska uppläggen. I sin slutrapport meddelade Ericson att: "Undervisningsmetoderna var olika, i Frankrike friare, mer spekulativa, men ändock på botten doktrinära; i Sverige småskolemässiga, systematiska utan nämnvärda doktriner, i varje fall inte dikterade av högre myndigheter."³⁰

Under året i Frankrike lärde han känna landets sjökrigskultur och den franske sjömilitäre tänkaren och amiralen Raoul Castex, som han till och med gav smeknamnet "deras Mahan"³¹ med anspelning på Castex' långtgående sjömilitära tanke. Med ledning av Castex' arbete vände sig Ericsons franska lärare från den namnkunnige amerikanske amiralen Alfred Mahan och hans tankar på det avgörande sjöslaget som den främsta målsättningen för en flotta. Ibland kunde, enligt Castex, kontrollen av sjövägarna vara än mer betydelsefull, i alla fall tidvis. Ericson sammanfattade denna diskussion med orden: "Kan en sjöstyrka grupperas så att den samtidigt skyddar sina egna kommunikationer och attackerar fiendens, allt under det ständigt beredskap uppehålls med hänsyn till attack från fiendens huvudstyrka, så har den nått ideallösningen". En annan viktig fråga som avhandlades i

Paris var att varje land behöver utarbeta sin egen strategi, även om sjökrigets grundprinciper är i stort sett allmängiltiga. Det finns alltid flera lösningar på ett problem och det var enligt Ericsons lärare betydelsefullt att varje land kunde bemästra sina egna svårigheter utefter "sin nationella strategi".³²

Den minskade betydelsen av herravälde till sjöss var inspirerad av Castex' diskussion i denna fråga. Enligt honom "är sjöherravälde inte absolut. Det är helt enkelt relativt, ofullständigt, bristfälligt. Trots ett överläge som ibland varit förkrossande, har dominanten aldrig lyckats att förhindra sin motståndare att uppträda till sjöss"³³. Denna tanke var givetvis särskilt viktig för mindre kraftfulla länder, som Sverige, varför den var någonting som Ericson skulle ta med sig hem.

En annan fråga som EGN behandlade var de tre strategiska skolorna. De två klassiska riktningarna, offensiven och defensiven, ägde fortfarande sin respektive betydelse, men det fanns även en tredje: "Den tredje och modernaste skolan kan sägas vara en defensiv väntan, en strategi som går ut på att motsätta sig fientlig offensiv."³⁴

Med ett annat språkbruk skulle man kunna säga att det handlar om att på olika sätt lägga sig i bakhåll för fienden och sedan överraskande slå till. Denna strategi utnyttjades av engelsmännen under det första världskriget och rekommenderades som den främsta av rektorn för EGN, rektor amiralen Georges Mouget. Rektorns rekommendation gällde främst mot fiender som var jämnstarka eller överlägsna. "Det sålunda eftersträvade tillståndet innebär ett lokalt och till tiden begränsat herravälde". Vad gäller taktiken, fick Ericson lära sig att det gällde att undvika "ett allt för stort förtroende till recept och formler". Även om sådana kunde hjälpa en tekniker var de ingenting för en taktiker, eftersom den senare måste visa prov på realism för att utvecklas.³⁵

Även om Ericson skrivit sedan länge, var det först efter återkomsten till Sverige som hans produktion tog fart och hans arbeten blev publicerade på allvar. Han skrev varje år en artikel i *Tidskrift i Sjöväsendet*. Exempelvis diskuterade han 1931 betydelsen av relationen mellan flottan och armén, ett ämne som ännu inte var tillräckligt behandlat, enligt Ericson. Mot bakgrund av de minskade försvarsanslagen under mellankrigstiden konstaterade han att en reduktion av en stats väpnade styrkor kräver

en utveckling av samarbetet mellan de olika försvarsgrenarna. Ett sådant samarbete måste grundas på "ett väl planlagt och i fredstid övat system".³⁶

En tänkbar inspirationskälla i detta avseende är den kritik mot Napoleons dåliga kunskap om marina angelägenheter och konsekvenserna därav, som föreslagits av Castex: "Trots sitt prestigefyllda behärskande av landkrigets konst, trots vissa analogier gällande operationer i de två miljöerna, insåg han aldrig värdet av eller rollen hos en organiserad sjöstyrka".³⁷

Att Ericson inspirerades av sin tid i Frankrike framkommer bl.a. i en bokrecension av fransmannen J-M Bourgets bok *Gouvernement et commandement (Styrelseskick och befälsföring)*. Mot slutet av denna artikel kan läsaren ana att Ericson framför sina egna idéer i denna fråga: I krig måste en nations hela styrka ledas från samma källa och i samma anda för att nationens självständighet ska kunna vara intakt. Detta kraftcenter är regeringen och den har de tre försvarsgrenscheferna som rådgivare. Dessa tre ska samarbeta på sin nivå för att uppnå de uppsatta målsättningarna och det är därför, enligt Ericson, onödigt med en överbefälhavare. I händelse av en installation av en sådan skulle regeringen "häri genom få en dålig rådgivare istället för tre goda".³⁸

Av Ericsons uttalande från 1932 att döma befarade han att en framtida överbefälhavarfunktion, som mycket riktigt skulle komma att installeras 1939, kunde reducera försvarsgrenarnas möjlighet att föra sin egen talan.

En mogen tanke

Efter sin återkomst till Sverige tjänstgjorde Ericson på mer krävande befattningar, såväl till sjöss som vid olika staber iland. Det fanns dock tid att skriva. Hans första bok, *Trupptransporter till sjöss*, publicerades 1934. I denna veritabla lärobok reflekterade Ericson över en hel arsenal av olika marina problem, såväl eviga och allmänna som mer tillfälliga och samtida. Diskussionen fördes mot bakgrund av dragna erfarenheter från det första världskrigets truppflyttningar över havet. Ericson berörde politiska frågor, presenterade en planeringsmetod samt gav taktiska råd. Boken fick positiva recensioner, exempelvis omdömet "Arbetet kan väl rekommenderas till studium för en var, som har med sjöfart och verksamhet till sjöss att göra".³⁹

Ericsons huvudpoänger i *Trupptransporter till sjöss* var tre till antalet. För det första underströk han de möjligheter som den tekniska utvecklingen hade givit den svage när det gällde att bestrida den starkares herravälde till sjöss.⁴⁰ För det andra diskuterades hur en försvarsgrensgemensam operation som utgår från havet bör ledas. Det var av stor betydelse för Ericson att en officer, amiral eller general beroende på läget, förde befälet över de samlade styrkorna.⁴¹

För det tredje argumenterade Ericson för att det är lämpligt att slå en fiende innan denne landstigit. Attackerna kunde genomföras i anslutning till fiendens inskeppningshamnar, fritt till sjöss eller utanför landstigningsterrängen. Enligt Ericson borde anfallet ske innan transporten kommit iland och därmed innan trupperna hunnit "utveckla sin slagkraft".⁴²

För att den svage skall lyckas med anfall på den starkes transportomgångar måste alltså attackerna genomföras under hela vägen från de fientliga basområdena till den egna kusten. Denna diskussion om kombinerade vapen var typisk också för Castex' sjö militära tänkande, vilket exemplifieras av konstaterandet att "alla vapen [är] användbara eftersom de kompletterar varandra genom att hjälpas åt. Inget av dem kan påstå sig aldrig ha behövt stöd från sin granne".⁴³

I *Trupptransporter till sjöss* slog Ericson också fast att målet med sjökrigföringen är "den absoluta kontrollen av kommunikationsvägarna [till sjöss]".⁴⁴ Med detta uttalande ställde han sig också på Sir Julian Corbetts sida, som predikade sjövägarnas stora betydelse för statens kommersiella och militära syften.⁴⁵

År 1935 kritiserade den unge kaptenen Ericson den försvarskommission som hade satts upp 1930 för att föreslå hur Krigsmakten skulle utvecklas. Ericson protesterade mot de pågående nedskärningarna i anslagen till flottan. Hans främsta argument mot reduktionen var att "Sveriges läge är praktiskt taget insulärt. Av importen går kvantitativt 97 à 99 % sjövägen".⁴⁶

Ericson undrade också hur det ökade behovet av kol och olja skulle kunna hanteras "utan ett effektivt sjöfartsskydd, då vi inte hava råd att hålla oss med obegränsade resurser".⁴⁷

Av Ericsons diskussion att döma hade flottan lidit avsevärt av försvarskommissionens nedskärningar, men Ericson ville inte låta den konkurrera om medlen med armén och flygvapnet: "Flottan får ej betraktas som en

konkurrent till de övriga försvarsgrenarna. Den är en kompanjon, vars goda tillstånd är ett gemensamt livsvillkor”.⁴⁸

Redan innan 1930-års försvarskommission lade fram sitt betänkande 1935, försökte Ericson ta plats i den officiella debatten och opponerade sig mot ”den osunda konkurrensstämningen” mellan de tre försvarsgrenarna som blossade upp under den tid som försvarskommissionen arbetade. Rivaliteten försvarsgrenarna emellan genomsyrade några officerares artiklar i armébastionen *Ny Militär Tidskrift* (NMT).⁴⁹ Bland annat framförde den tidigare marinstabschefen Henning von Krusenstierna i den konservativa dagstidningen *Nya Dagligt Allehanda* ganska så grovskurna förslag på försvarets organisation, där det var armén som fick stryka på foten. Argumenten bemöttes påfallande bryskt av NMT:s redaktörer i en artikel med rubriken ”Föråldrade synpunkter”.⁵⁰

Ericson försökte tona ner denna osunda diskussion med några lugnande artiklar, vilka han i sina memoarer vill minnas infördes i NMT.⁵¹ Här misstog sig dock Ericson: Hans repliker har inte gått att återfinna varken i NMT eller i *Vår Flotta*, Föreningen för Sveriges flottans organ, vilken hade till uppgift att ”väcka, vårda och stärka svenska folkets insikt om nödvändigheten av en effektiv örlogsflotta”.⁵²

Ericson fick istället nöja sig med att 1932 få en artikel om EGN infördes i *Vår Flotta* och 1936 berätta om den polska flottan i samma tidskrift⁵³ – två ämnen av betydligt mindre från karaktär än konkurrensen försvarsgrenarna emellan, kan man konstatera. Under valspråket ”Frisk luft” försökte han 1935 dessutom föra officerare ur de tre försvarsgrenarna närmare varandra, men när pressen fick nys om dessa möten förbjöds de av chefen för generalstabskåren.⁵⁴

Under denna tid tjänstgjorde Ericson vid Flaggen, kustflottans stab, men han var också tidvis avdelad till marinstaben. Bland annat fungerade han från 1936 som sekreterare i en utredning om flottans fartygstyper ledd av den förste chefen för marinen, amiralen de Champs.⁵⁵ Han verkade även personligen ha börjat fundera på hur de framtida svenska sjöstridskrafterna borde se ut. Ericson framförde till de Champs idéer om en lätt flotta, med en ”mycket snabb superjagare på 1700 ton som starkaste enhet”.⁵⁶

Amiral de Champs var egentligen en företrädare för det tunga sjöartilleriets stora betydelse. Trots detta började hans inledande hårda motstånd

så sakteliga malas ner av "den lättare flottans män", som Ericson kallade sig själv och de övriga medlemmarna av de yngre kamratkretsarna, när han i sina memoarer såg tillbaka på denna tid. Ericsons karriär som subaltern fick sin kröning i några olika jagarbefäl, vilka han lämnade 1938.⁵⁷

Just före det andra världskrigets utbrott var Ericson kommenderad till försvarsstabens marinoperationsavdelning och arbetade på ett svenskt-finskt samarbete för att förhindra att Åland skulle komma i Tysklands eller Sovjetunionens händer i samband med en väpnad konflikt i Östersjön.⁵⁸ Han gav till och med ut en bok i denna fråga så sent som våren 1939, *Försvarsproblem kring Ålandsöarna*. Ericsons slutsats var att Sverige måste vara berett på att försvara Åland. Som bekant inträffade inget sådant, men bokens diskussion är intressant ändå.

Till att börja med fokuserade han på fördelarna med att utnyttja skärgård och "otillgänglig kust"⁵⁹ i försvarsansträngningarna. En annan tanke hos Ericson var djupförsvaret (även om han ännu inte använde den exakta termen) d.v.s. flera försvarslinjer, vilka en efter en möter fienden. I detta systems främsta linjer utnyttjades framskjutna sjömineringar, sjö- och flygstridskrafter samt sedan kustbatterier.⁶⁰ Skulle fienden trots de marina ansträngningarna komma iland väntade den tredje försvarslinjen: enheter ur armén.⁶¹ "Hela denna serie av motstånd, som undan för undan måste brytas ned, innebär otvivelaktigt som enhet betraktad ett segt och motståndskraftigt försvar".⁶² Genom utnyttjandet "av de geografiska förhållandena och genom snabba, lätta stridskrafter på, över och under vattnet skapas ett icke föraktligt riskmoment för fiendens värdefullaste fartygsenheter".⁶³

I boken *Försvarsproblem kring Ålandsöarna* stöter läsaren på en del nya sidor av H:son-Ericsons marina tänkande. De nya idéerna som framförs är djupförsvaret, möjligheten att använda skärgården för försvar, samt användningen av snabba och lätta stridskrafter. Vad gäller tänkbara inspirationskällor ligger det nära till hands att ånyo peka ut *la Jeune école* vad gäller såväl utspridningen av enheterna och deras storlek. Skolan föreslår, med Castex' djupt ogillande ord: "I defensiven är det frågan om skydd och skärgårdarnas okränkbarhet skapade av en utspridning av våra enheter utmed en rak linje. [...] Det är också, vad gäller materielen, frågan om tron på det pyttelilla fartyget, på det marina dammet, på bisarra redskap som kanonbåten, granatkastarfarkosten etc., alla

olämpliga att använda i offensiven och inga fartyg som kan hålla sjön”.⁶⁴ Intressant är att H:son-Ericson, som tidigare varit mycket pro Castex, nu låter sin tanke fjärma sig från denne.

Ericsons nästa arbete, *Det nutida sjökrigets karaktär*, gavs ut 1941. Syftet med denna pamflett var att förbättra försvarsupplysningen i Sverige, mitt under brinnande världskrig. Ericson studerade sin samtids sjökrigföring genom att ”belysa några iögonenfallande problem om sjömaktens betydelse, sjökrigets förutsättningar och medel samt sjökrigföringens nya metoder”.⁶⁵

Han underströk återigen vikten av att behärska sjövägarna, den minskade betydelsen av herravälde till sjöss, skärgården och vikten av samarbete mellan de olika vapensystemen. Exempelvis kallade han det relativt nyligen instiftade flygvapnet för ”en brygga mellan lant- och sjökriget”.⁶⁶ Han lade även fram en ny idé i denna bok. De tyska framgångarna under det andra världskrigets första år pekade, enligt Ericson, på att ”den part som besitter skapande förmåga, originalitet och blick för utvecklingen, har försteget i striden”.⁶⁷

Denna senaste tanke, att agera oväntat och annorlunda för att på så sätt bringa fienden på fall kan också sägas vara inspirerad av den segdragna ”pansarskeppsfrågan”, som just hade fått sitt slut. I denna diskussion under mellankrigstiden, om vilka örlogsfartyg Sverige skulle anskaffa, söktes en fartygstyp mellan slagskepp och kryssare enligt principen ”starkare än de snabbare, snabbare är de starkare”.⁶⁸ Samma uttryck hade använts av Tyskland när det gällde 1930-talets pansarskepp.⁶⁹ Uppenbarligen hade tyskarna återigen gjort samma sak: de hade funnit en vit fläck på den militärtekniska kartan och utnyttjat den. Ericson ville göra likadant.

År 1942 var det dags att gå till sjöss igen. Ericson kommenderades som pansarskeppet *Drottning Victorias* fartygschef⁷⁰ innan han ett år senare blev flaggkapten, d.v.s. chef för kustflottans stab.⁷¹ Han stannade dock endast några veckor på denna post innan han avdelades till marinförvaltningen.⁷² År 1945, efter två år som ”lärling” blev han befördrad till konteramiral och utsedd till marinförvaltningens souschef (det högsta ledarskapet för organisationen utövades formellt av chefen för marinen).⁷³

Amiralen

Neutralt under det andra världskriget och därmed avskuret från de tekniska landvinningar som krigets behov hade tvingat fram i många andra länder, hade Sverige behov av att modernisera sin flotta efter kriget. Ericson åkte till Storbritannien för att få del av allehanda militärtekniska nyheter, såsom radarn. De nya systemen introducerades i flottan. Ericson klagade dock över att för mycket av tiden gick åt till "samråd, överläggningar och intern korrespondens".⁷⁴

Ej heller efter detta andra världskrig var det svenska försvaret förskönat från nedskärningar. Ericson var inte överens om dessa reduceringar och reserverade sig återigen 1948 mot försvarskommitténs betänkande. Enligt Ericson var det flottan som råkat mest illa ut och "tillräcklig hänsyn [har] icke tagits till motståndskraften hos det marina djupförsvaret".⁷⁵

Ericsons reservation är intressant främst eftersom den innehåller hans första (funna) utnyttjande av benämningen "det marina djupförsvaret", d.v.s. den idé som skulle komma att bli tongivande för det svenska marina försvarssystemet under 1960-talet.⁷⁶ Dessutom är det hans sista större arbete innan han som pensionsavgången sammanfattade drygt 40 års professionella intryck i memoarer om tre band. År 1950 gick Ericson till sjöss igen. Han utnämndes till chef för kustflottan och hans första åtgärd var att stanna upp och fokusera mer tydligt på att "göra ordentligt det som vi hinner". Förutom det jäkt som hade blivit flottans vardag krävde flottans "nya tekniska materiel [...] långt mer detaljutbildning än den äldre".⁷⁷

Flottan hade dock tid att ägna sig åt muntrationer även under Ericsons befäl och följande historia har befunnits lämplig att bevara för eftervärlden. Det berättas bl.a. att Ericson inför en skeppsafton kontaktades av sin hovmästare som skulle utföra ett trolleritrick senare på kvällen. Hovmästaren, en erfaren högbåtsman, gav amiralen en gammal klocka som han skulle lämna fram under föreställningen senare under kvällen. I upplägget ingick att Ericsons överlämnande skulle ske motvilligt under uppgivande av repliker som "nej, nej, det går ju inte det är en gammal släktklenod" och så vidare. När ögonblicket väl var inne mottog trollkarlen klockan från amiralen, lade in den i en näsduk och krossade den med en hammare. Trots några "simsalabim" stod klockan inte att rädda, såklart. Istället för att sitta

ner och skratta åt det misslyckade tricket, som ju varit avsikten från början, krävde en av ilska högröd Ericson att få sin klocka tillbaka. Pinsamheten var stor, främst för den stackars högbåtsmannen. När denne sedan framförde "men, vi hade ju talat om detta" till sin amiral fick han tillbaka "om högbåtsman kan skoja med sin amiral, kan amiralen skoja med högbåtsman".⁷⁸

Nej, någon folkets man var nog Ericson inte – däremot en handlingens. Mot slutet av sitt befäl över kustflottan, 1953, var flottan äntligen klar och Ericson utnyttjade sin sista övning till sjöss för att sätta "kustflottans personal och materiel inför hårda prov".⁷⁹

Kustflottechefen var nöjd med vad han såg och kunde med gott samvete låta hala ned sitt befälstecken från kryssaren *Tre Kronor* och slutligen lämna sjötjänsten nästan fyra decennier efter att han inledde sin militära bana.⁸⁰

Ericsons nästa befattning var chef för marinen. Just efter att ha tagit över detta befäl gav han sin syn på marinens operativa system i samband med en föreläsning vid Militärhögskolan (dåtidens Försvarshögskola) i Stockholm. Han höll sin framställning mot bakgrund av Östersjöns strandstaters sjöstyrkor och visade på "nödvändigheten av ett djupförsvar utanför vår sjögräns, sammansatt så att ett segt, undan för undan stegradt motstånd, skulle kunna erbjudas varje anfallande styrka".⁸¹

I detta marina djupförsvar ansåg Ericson att ubåten hade sin naturliga och betydelsefulla plats, vilket bl.a. framgår av att han 1957 förklarade för *HMS Magnes* fartygschef att "det är inte frågan om ubåtars vara eller icke vara, utan om det i framtiden överhuvudtaget skulle finnas annat än ubåtar".⁸²

Ericson kvarstannade som marinchef, hans sista militära post, fram till 1961 och det var under denna tid som Marinplan 60, den idéskrift som var tänkt att leda fram till realiserandet av den lätta flottan, lades fram. Han höll regelbundet olika föredrag och konferenser och publicerade artiklar i olika facktidsningar⁸³, inklusive en öppen kortversion av denna Marinplan 60.⁸⁴

Detta faktum, att han under eget namn presenterade planen, trots att den främst utarbetats av hans underställda i marinstaben⁸⁵, vittnar om att han delade dess ståndpunkter.

De sista tjänsterna

En tid innan Ericson gick i pension kontaktades han av hovet som ville ge honom "någon av de befattningar i [kungens tjänst] som brukade besättas av pensionerade officerare".⁸⁶

Det handlade inledningsvis om posten som förste hovmarskalk. Ericson accepterade den konungsliga viljan och inträdde i sin nya tjänst på nyårsdagen 1962.⁸⁷ Han blev även befordrad till riksmarskalk innan han lämnade hovet 1976.⁸⁸ Under sina sista år avslutade han sina memoarer och skrev några artiklar i varierande ämnen, dock lades inte så många fler tankar om sjökriget fram. Stig H:son-Ericson avled den 8 januari 1985.⁸⁹

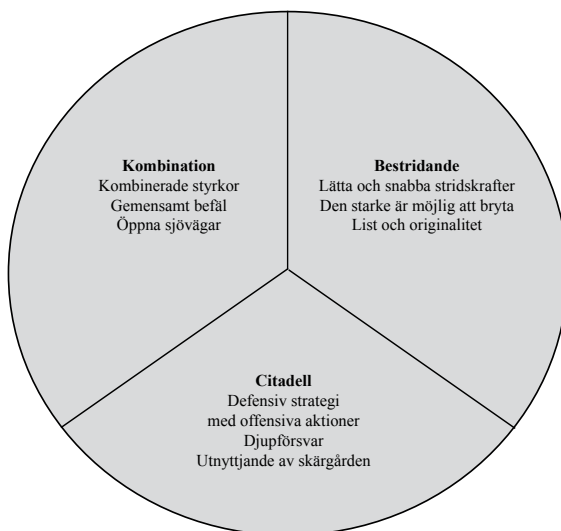
Ericsons marina tänkande – en syntetisering

För att bättre förstå Ericsons syn på utnyttjandet av sjöstridskrafter behöver vi göra en sammanfattning och presentera huvuddragen av hans teorier. För att uppnå detta, låt oss först påminna oss om Ericsons viktigaste tankgångar:

- defensiv strategi med offensiva aktioner
- öppna farleder
- djupförsvar
- kombination av vapen och försvarsgrenar
- gemensamt och centralt befäl
- eldkraften utdelat på många snabba och lätta enheter
- bestridande av motståndarens herravälde till sjöss
- nyttjande av skärgården för försvar och skydd
- originalitet och list snarare än stor kraft

Om dessa nio punkter betraktas, kan tre huvudområden urskiljas, vilka skulle kunna kallas "kombination", "bestridande" och "citadell".⁹⁰ Området "kombination" utgörs av kombinerade vapen och vapengrenar under ett gemensamt befäl. Även de öppna farlederna är en del av detta område, eftersom en kombination av sjö- och flygstridskrafter, samt handelsfartyg,

krävs för att kunna hålla sjövägarna öppna. Området "bestridande" byggs upp av snabba och lätta sjöstridskrafter, att ett herravälde till sjöss kan undergrävas också av en svag flotta tack vare den tekniska utvecklingens möjligheter, samt bruket av list och originalitet. Området "citadell" består av en huvudsakligen defensiv strategi med offensiva åtgärder, djupförsvaret samt nyttjande av skärgården som defensiv mur. Följande skiss visar en syntetiserad modell av Ericsons marina tänkande:

Var för sig kanske inte dessa tankar innehåller så mycket nytt, men Ericson satte ihop dem för att kunna besvara frågan: hur ska den svage kunna besegra den starke? Denna fråga blev synnerligen betydelsefull för Sverige under det kalla kriget.

Under studiens gång har vi kunnat konstatera att Ericson var influerad av Corbett, främst vad gäller vikten av att kontrollera sjövägarna, av *la Jeune école* och skolans propåer om den tekniska utvecklingens möjligheter, samt av Castex när det handlar om samverkan mellan olika system, och att konceptet "herravälde till sjöss" inte längre är absolut. I detta avseende var Ericsons franska studier av betydelse eftersom det var där han lärde känna många av de idéer som han senare skulle vidareutveckla till sina egna.

Det är dock intressant att Ericson aldrig gör några hänvisningar till sin samtida svenske sjöofficerskollega Daniel Landquist, som 1935 gav ut boken *Några av sjöstrategins grunder*. Å andra sidan kanske det inte är så konstigt.

Landquist representerar en syn på användandet av sjöstridskrafter som är betydligt mer konservativ. Exempelvis hävdar denne att förekomsten av skärgårdar kan leda till *"benägenhet till missuppfattning av sjökrigets verkliga natur*, i det att fartygen bliva byggda och avsedda för skärgårdskrig, varmed ju dock *hela det öppna havet utanför skärgårdarna och havets förbindelsevägar principiellt uppgivas till fienden utan svärdsslag"*.⁹¹ Landquist representerade alltså en mer traditionell utsjöflotta, vilket kan förklara avsaknaden till referenser mellan Landquist och Ericson. En annan tänkbar förklaring är helt enkelt rivalitet de två sjöofficerarna emellan.

Marinplan 60

Denna artikel om Stig H:son-Ericson torde inte kunna vara komplett om inte några ord sades även om hans magnum opus: Marinplan 60, eller "Marinplan för tiden 60/67 jämte till Konungen ställd överlämningshandling", som är dess fullständiga namn. Planen överlämnades till regeringen och överbefälhavaren av Ericson personligen den 11 maj 1959.⁹² Den utvecklades av marinstaben och innan den slutligen fastställdes hade en remissrunda förevarit. Remissutgåvan skickades ut till marinens förbandschefer. Denna remissutgåva, remissvaren och den slutliga versionen har analyserats under förhandenvarande studie.

Planen föreslog en nyansskaffning av örlogsfartyg eftersom nybyggnad ansågs vara:

grunden för stridsenheternas modernitet och det marina försvarssystemets anpassning efter utvecklingen. Dagens flotta omfattar 130 enheter. Med marinplanen föreslagen ersättningsbyggnad sjunker detta antal fram till 1967 till 110 enheter (utan ersättningsbyggnad till 83).⁹³

Marinplan 60 blev ganska väl emottagen av överbefälhavaren liksom av armé- och flygvapencheferna, som alla gillade de nya idéerna med örlogsfartyg som var mindre och framför allt billigare.⁹⁴ Mottagandet hos regeringen var svalt, även om ”opinionen i pressen [...] och i riksdagskretsar”⁹⁵ huvudsakligen var för planen, ansåg i alla fall Ericson själv. Marinplanen ledde aldrig fram till ett försvarsbeslut och Ericson fick varken se sin plan bli förkastad eller accepterad.⁹⁶ De huvudsakliga motståndarna till marinplanen fanns i vissa ledande politiska kretsar hos vilka endast arméns generaler hade företräde, enligt Ericson.⁹⁷

Marinplan 60 var dock inte främst utvecklad för att möta de interna motståndarna utan istället för att skapa ett marint försvarssystem som skulle kunna hålla de sovjetiska stridskrafterna stängna. Givetvis fanns det fler tänkbara antagonister, men den sovjetiska avgränsningen ansågs möjlig ”för att krigsfallet bedöms som mest sannolikt”.⁹⁸ Det bör dock i sammanhanget påpekas att det svenska försvarets, och de marina delarna av detsamma, främsta målsättning var att avskräcka Sovjetunionen från att anfälla.⁹⁹

Trots att Marinplan 60 inte ledde fram till något försvarsbeslut märker man i olika inriktningar från överbefälhavaren att planens grundläggande idéer togs om hand i försvarsmaktsplaneringen, i alla fall inledningsvis under 1960-talet. Exempelvis meddelar ÖB 1962 att ”Den nu aktuella vidareutvecklingen av *marinstridskrafterna* utgör ifråga om den allmänna inriktningen, valet av vapen och vapenplattformar en direkt anknytning till och fortsättning på Marinplan 60”.¹⁰⁰

Trots denna acceptans, möjligen bara på pappret, innehåller ”ÖB 62” också kommentaren ”De anslagsförstärkningar, som de senaste åren tillförts marinen [...] har emellertid inte varit tillräckliga för att tillföra marinstridskrafterna det antal enheter, som marinplanen förutsatte”¹⁰¹, men också att de ökade operativa målsättningarna till och med krävde en ökning av ”antalet enheter utöver Marinplan 60”.¹⁰²

Av denna tänkta tillväxt blev dock intet. År 1965 konstaterade ÖB att ”1963 uppskötts ställningstagandet till bl.a. vissa ubåtsjaktenheter”¹⁰³ av riksdagen. Om en sådan nyansskaffning inte kom till stånd skulle utvecklingen kunna leda till att ”denna komponent i invasionsförsvaret försvinner”¹⁰⁴. År 1967, när ÖB gav sina rekommendationer för 1970-talet, be-

dömde han att antalet ytattackförband skulle minska och att "övergången till lätta förband" skulle kunna ske först senare.¹⁰⁵

Även om antalet enheter som förutsågs nödvändiga enligt Marinplan 60 aldrig kom att realiserats, var marinplanen ett steg mot den lätta flottan och därför intressant att studera. Ovan har Ericsons sjömilitära tanke syntetiserats till en modell med tre områden. Dessutom har Ericsons nära förbindelse med Marinplan 60 och dess förslag visats ovan. En naturlig väg framåt när det gäller att analysera planen är alltså att göra det utifrån de tre områdena kombination, bestridande och citadell.

"Kombination" i MP 60

Redan i början av planen presenterades betydelsen av att agera med stridskrafter från flera försvarsgrenar: "största möjliga effekt utvinnes genom sam- och växelverkan mellan sjö-, kustartilleri- och flygstridskrafter. Såväl förmåga till momentan kraftutveckling som uthållighet krävs".¹⁰⁶ För länder som är beroende av import sjövägen som dåtidens Sverige, liksom idag, kräver uthålligheten att dessa flöden ej störs, vilket i sin tur kräver att handelstrafiken skyddas. "Resurser för skydd av tillförseln måste därför finnas. Detta krav kan innebära, att det av ekonomiska skäl kan bli nödvändigt att eftersätta det allsidiga marina invasionsförsvaret inom vissa primärområden".¹⁰⁷ Marinplanen var alltså inne på att det var viktigare att hålla sjövägarna öppna än att bygga ett marint periferiförsvår kring Sverige.

Skyddet av handelstrafiken var inte begränsat till västkusten, där huvuddelen av den för Sverige livsviktiga importen fördes iland:

Svenskt skydd kommer att erfordras inom våra och angränsande kustfarvatten inklusive för sjötransportvägarna mellan Gotland och fastlandet mot anfall främst från ubåtar och flygstridskrafter. Risken för direkta anfall från luften mot handelsfartyg till sjöss i Västerhavet bedöms i utgångsläget vara mindre framträdande. Ubåtar utgör det allvarligaste hotet till sjöss. Mot dessa insätts fregatter, helikoptrar samt mineringar. Då tillgången så medger kan även jaktubåtar komma att insättas. Leder utvecklingen till att lufthotet ökar måste fartyg med luftvärnsrobotar med lång räckvidd avses för sjöfartskyddet.¹⁰⁸

Även om marinplanen tog hänsyn till och förstod vikten av att skydda handelstrafiken bedömde den "att skydd endast kan avses åt en krigsimport av väsentligt mindre omfattning än den som tidigare bedömts erforderlig".¹⁰⁹ Denna nedtonade ambition, beroende på ekonomiska reduceringar, gick stick i stäv med Ericsons marina tanke. Han var inte den ende att förstå de problem som denna ambitionssänkning kunde leda till. I ett remissvar visade chefen för Marinkommando väst (MKV) sitt missnöje med planen:

Min allvarligaste erinran mot planen rör emellertid importsjöfartsskyddet och MKV. Nu liksom tidigare har dessa givits alltför litet utrymme i den totala marina ramen och i planen behandlats alltför summariskt. [...] Om en tillbakagång inom MKV i den i planen antydda riktningen tillåtes ske under kommande budgetår, kan jag icke inse hur det överhuvudtaget skall bli möjligt skapa den marinens fredsorganisation i väster, som synes mig ofrånkomlig för att godtagbart i krig lösa importsjöfartsskyddet. Utan ett användbart örlogsvarv, utan några skolförband och utan en kontinuerligt fredsgrupperad sjöstyrka för utbildning och övningar i Västerhavet kommer nära nog icke någon beredskap att kunna upprätthållas för flottans del.¹¹⁰

Marinplanen omfattar också en annan faktor inom området kombination, det gemensamma befälet för en operation:

Nya överföringsmetoder kommer att med erforderlig snabbhet och noggrannhet kunna i stridsledningscentraler presentera läget inom stora områden. Härigenom ökar också i väsentlig grad möjligheterna att inom ett havsområde centralt leda all verksamhet och på lämpligaste sätt samordna de olika vapnens och vapensystemens insatser.¹¹¹

"Bestridande" i MP60

Enligt Marinplan 60 kan två typer av krig förutses och båda måste kunna bemästras. "Det svenska försvaret bör därför inriktas på att kunna verka vid såväl allmänt som begränsat krig, där motståndaren förutsätts icke kunna

utnyttja mer än en del av sin styrka mot vårt land.”¹¹² Även om endast en del av den tänkte motståndarens styrka kunde förväntas skulle denne relativt sätt vara övermäktig. I alla fall kvantitativt. Det gällde alltså att hitta andra sätt att besegra fienden. Chefen för kustflottan lämnade i ett remissvar sin syn på hur denna svåra ekvation skulle lösas:

Sverige är en liten nation med begränsade resurser. Vi kan aldrig räkna med att i kvantitet tävla med en presumtiv motståndare. Det är därför en grundförutsättning för vår försvarsförmåga att de stridskrafter vi har råd att hålla oss med är kvalitativt högvärdiga och att vår personal står på en utbildningsmässigt hög nivå, så att vi får ut största möjliga försvareffekt av våra fåtaliga enheter.¹¹³

En materiel som hade bättre kvalité och besättningar som hade högre utbildningsstatus än vad de sovjetiska styrkorna bedömdes ha, ansågs därmed vara nyckeln till att marinen skulle kunna uppnå de politiska (och militära) målsättningarna: ”Den allmänna, av riksdagen fastlagda målsättningen för försvaret anger, att detta skall ha en sådan styrka att det verkar fredsbevarande och vid krig kan bjuda en angripare hårt motstånd”.¹¹⁴ För att uppnå detta andra syfte ansåg Marinplan 60 att de svenska marina stridskrafterna var av vital betydelse.

Sovjet bedöms icke försöka genomföra någon positionsframflyttning förrän betryggande kontroll skapats i och omkring aktuell anmarschområde. Det svenska marina försvarets styrka inom ett sådant område kommer därför i hög grad att påverka tidtabellen för Sovjets framträngande. Våra stridskrafter måste således i det längsta kunna verka inom de anmarschområden, som Sovjet i första hand bedöms välja.¹¹⁵

Förutom svårigheten att förutse rätt ”anmarschområde” borde kampen mot en överlägsen motståndare kunna bli rätt besvärlig, men marinplanen var full av hopp: ”Då havet aldrig kan ockuperas, kan inte ens en mycket överlägsen fiende hindra att våra resurser utnyttjas, om det svenska systemet är väl balanserat och sammansatt samt utnyttjas med skicklighet”.¹¹⁶ Dessa idéer preciseras ytterligare genom att förutspå att utvecklingen av den nya svenska marinen ”karaktäriseras främst av att övervattensfartygens

slagkraft fördelas på mindre enheter, att ubåtarnas effektivitet och uppgiftsområden ökar”.¹¹⁷ Dessa sjöstyrkor, med små men kraftigt bestyckade ytenheter, skulle alltså tillsammans med ubåtar bestrida motståndarens överläge och herravälde till sjöss. För att lyckas med denna uppgift var såväl överraskningsmoment som stridsekonomi av betydelse: ”Inom Sovjets defensiva zon bör våra vapenbärare uppehålla sig endast vid direkta anfall och då under korta tidsmoment. [...] Insatsen får dock aldrig ske stelt efter en fastslagen norm utan måste kunna varieras”.¹¹⁸ De sovjetiska styrkorna skulle alltså slås med hjälp av en kombination av kraftsamling, list, fördelning av slagkraften och överraskning.

”Citadell” i MP60

Som har framgått ovan behandlar Marinplan 60 endast ett krigsfall; en sovjetisk invasion. Detta innebär att den svenska strategin uteslutande var defensiv och att det ”svenska marina försvarets uppgifter under krig mot Sovjet blir således: att förhindra eller i det längsta försvåra för Sovjet att få varaktig kontroll över Östersjön inklusive Bottniska viken och Öresund”.¹¹⁹ Strategin var defensiv, men de svenska attackerna kunde inte vänta tills fienden anländer till den egna kusten om det svaga Sverige skulle kunna ha en chans att hålla de sovjetiska styrkorna ifrån sig. Istället gällde det att anfälla de sovjetiska styrkorna så tidigt som möjligt. För att uppnå denna målsättning skulle överraskningsattacker riktas mot den Röda marinen. Den svenska skärgården passar väl för en sådan strategi, vilket också nämdes i marinplanen: ”Den svenska kusten erbjuder [...] goda naturliga förutsättningar för basering av fartyg. [...] Bassystemet har gynnsam utformning och lämplig geografisk utspridning med hänsyn till troliga sovjetiska operationsriktningar mot Sverige. Bassystemet medger spridd basering och rörlig bastaktik”.¹²⁰ Idén var alltså att sprida ut fartygen från örlogsbaserna för att på så sätt undvika artilleriförberedelser, flygbombningar och kärnvapenattacker.

Den nyssnämnda rörliga bastaktiken innebär att Sverige avsåg stödja och underhålla sjöstridskrafterna i skärgården, utanför örlogsbaser och fredsmässiga varv. Verkstäder, reservdelsdepåer och vapenförråd fanns utlokali-

serade redan i fred. På detta sätt, utspridda och gömda i skärgården, skulle den svenska marinen förbereda sig för att uppsöka fiendens stridskrafter så snart som de lämnade sina basområden. "Det svenska marina försvaret måste vara uppbyggt för ett aktivt djupförsvar"¹²¹ för att möjliggöra dessa attacker. Detta marina djupförsvar innebar att fienden skulle anfallas under hela sin färd från sin hemmahamn till urlastningsterrängen. Utanför fiendens basområden insätts "tung robotar och därutöver sådana vapen, som kan avskjutas från fartyg utanför zonen samt i vissa fall attackflyg". På öppet hav insätts "ubåtar och offensiva mineringar utnyttjas ända intill Sovjets defensiva zon". Närmare svensk kust sker försvaret med "jagare och motortorpedbåtar, attackflyg och landuppställda robotar" och ännu närmare med "kustartilleribatterier, pansarkanonbåtar samt kust- och strandförsvarsmineringar". I skärgården kompletteras dessa med "kustjägarförband".¹²²

Skärgårdens främsta användningsområde var således som värn för de svenska sjöstridskrafterna. I skydd av denna naturliga barriär skulle plötsliga och kraftiga attacker slås ut. Givetvis var nyttjandet av den svenska skärgården inte en nyhet bara för att det presenterades av Marinplan 60.

Ericsons tankes påverkan på Marinplanen

Alla "kombinationens" tre faktorer fanns alltså med i Marinplan 60. Framförallt framgick betydelsen av de kombinerade styrkorna, men även relevansen av ett gemensamt marint befäl diskuterades.

Det är dock en smula förvånande att sjöfartsskyddet var tvunget att bli offrat. Ericson är uppenbarligen medveten om detta problem, också när han presenterar planen efter att den blivit publicerad: "Och vad värre är: de fartygstyper som ha de största möjligheterna att verka även vid neutralitetsskydd komma att bli särskilt illa tillgodosedda".¹²³ Med dessa fartygstyper avsågs jagare och fregatter, vilka också var outhärliga även när det gällde att skydda handelstrafiken.

Även alla områdets "bestridande" faktorer togs med i marinplanen. Den svenska marinen, bestående av små fartyg med kraftfull beväpning och välövade besättningar bedömdes kunna hålla den sovjetiska flottan stängin.

Det var dock inte hela den Röda marinen som man väntade på. Den svenska strategin byggde på att Sovjet endast kunde sända en del av sin styrka mot Sverige och på att de andra västländerna tog sin del av bördan.

Det är främst fördelningen av eldkraften och uppträdandet på djupet av fiendens gruppering som gavs den mest framträdande platsen när det gällde att möta den överlägsne grannen.

Detta sätt att uppträda var också påverkat av en annan faktor: atombomben. "Tillkomsten av kärnladdningar påverkar direkt utformningen av flertalet vapenbärare. För övervattensfartygen resulterar detta i en accentuerad strävan att nå ökad uthållighet genom ökat antal vapenbärare".¹²⁴ För en marin som redan hade ekonomiska besvär var lösningen enkel: det gällde att bygga till storleken mindre fartyg än förr.

För att slå en starkare fiende är det viktigt att finna hans svagheter och slå mot dessa med all kraft. Viljan att slå mot Sovjetunionens "defensiva zoner" är betydelsefull. Den visar att Sverige avsåg att anfalla innan fienden uppnått sin fulla anfallskraft. Just efter att örlogsfartyg och transporttonnage kastat loss och innan denna sjöstyrka hunnit inta sin eskortformering: där är det gyllene ögonblicket att attackera den.

För att kunna slå fienden i det veka livet gavs ubåten en större roll. Dessutom var denna skyddad mot atombomber, i alla fall i uläge. Hela marinen delade dock inte denna bedömning av ubåtsvapnets potential: "Möjligheterna att på den korta tid, som står till buds, [med våra begränsade resurser] lösa alla de tekniska och praktiska problem, som äro förknippande med en sådan utveckling av ubåtsvapnet, synas vara optimistiskt bedömda".¹²⁵ Utnyttjandet av ubåtar och viljan att anfalla fiendens svaga punkter är två bevis på att Sverige avsåg utnyttja originalitet och list för att bestrida sin motståndares sjöherravälde och för att skydda sig mot dennes attacker.

"Citadellets" tre faktorer var också med i marinplanen. Den dominerande faktorn var djupförsvaret. Det verkar som att detta defensiva upplägg ansågs spela en nyckelroll i försvaret mot den överlägsne fienden, och således var det själva grundbulten i det marina försvarssystem som presenteras av Marinplan 60. De svenska marina attackerna var vitala för hela försvarsansträngningen och dessa skulle verkställas under fiendens hela färd över Östersjön.

Den defensiva strategin var också framträdande i den uppbyggnad av det svenska försvaret som Marinplan 60 rekommenderar. Däremot framfördes inte skärgårdens betydelse med någon särskild emfas, förmodligen beroende på att marinplanen inte tillför så mycket nytt till denna urtida svenska krigslist. Utrymmet som "citadellet" tar upp i planen är mindre än vad som är fallet med de andra två områdena, vilket också understryker att dess faktorer inte är några nyheter i den svenska strategin.

Avslutning

Hur var det nu med Stig H:son-Ericson? Kan han verkligen anses vara en värdig efterföljare till "klassikerna" Castex, Corbett och Mahan, och problemet bara att han glömts bort? Är min gamle strategilärare Hervé Coutau-Bégarie därmed motbevisad? Svaret på frågan är både ja och nej.

Ericsons reflexion är inte lika sammanhängande och genomarbetad som klassikernas. Den byggs istället på efterhand och formas av de händelser som pågår runt om i världen. Ericsons marina tänkande saknar också den allmängiltighet och tidlöshet som framför allt Castex och Corbett uppvisar. En anledning därtill kan vara att även om Ericson var ganska produktiv samlade han aldrig ihop sina idéer i något större och mer generaliserande arbete efter att hans tanke mognat färdigt.

Däremot skulle Ericson få göra något som hans mer namnkunniga företrädare aldrig fick. Han deltog själv i framtagandet av ett marint operativt koncept, den lätta flottan, vilket uttrycktes i Marinplan 60. I mötet med den verkliga situationen, inför en på pappret övermäktig sovjetisk fiende, förvandlades Ericsons tanke. Coutau-Bégarie menar att en fri militär teori växer till i ett slags idealvärld, där den får utvecklas i förhållande till en allmän och ospecificerad fiende. Teorin blir till doktrin när den lämnar den rent intellektuella ansträngningen och riktas mot en tydligare och utpekad fiende. När doktrinen sedan möter mer och mer praktiska förhållanden utvecklas den till olika former av konkreta instruktioner. Slutligen blir den till explicita direktiv på slagfält och till sjöss, som utvecklas för att möta en bestämd fiende och en specifik situation.¹²⁶ I Ericsons fall var det Marinplan 60 som var det konkreta uttrycket av den fria militära tanken.

Ur ett militärteoretiskt perspektiv var det alltså olyckligt att Ericson skrev sina memoarer istället för en sjöstrategisk lärobok. Han hade ju inte bara suttit och fintänkt utan även försökt tillämpa sina idéer. Som har framgått ovan finns det tillräckligt mycket stoff i hans tidigare arbeten för att det i en annan förpackning skulle kunna vara värdefullt för den som försöker försvara sig mot en starkare fiende eller för den som vill förstå hur en svagare part skulle kunna uppträda. Kanske är Ericson "vår egen Mahan", trots allt.

Summary

Today, when military theorists are discussing naval thinkers, their conclusion is often that there are no successors to Castex, Corbett and Mahan. In this article I will argue that the problem is perhaps rather that we have forgotten the naval thinkers of past times. As an example I have studied the Swedish Admiral Stig H:son-Ericson and his influence upon Naval Plan 60. This plan from 1959 was a document of ideas pointing towards a transformation of the Swedish Navy into a lighter and more agile force. The conclusion is that Ericson, on the one hand, cannot be recognised as a worthy successor of his more renowned colleagues since he lacks their universal capability and timelessness. Furthermore, Ericson never collated his ideas in any major work that dealt with the topic more thoroughly. On the other hand, Ericson did something that his theoretical predecessors were never able to do. He personally took part in the development of a naval concept, the Light Navy, in accordance with the Naval Plan 60. Hence, from a military theoretical perspective it was unfortunate that Ericson wrote his memoirs instead of a textbook in naval strategy. Not only was he engaged in some fine thinking when alone in his chambers, but he also tried to apply his ideas on real issues. Perhaps, Ericson should be considered the Swedish Mahan.

Noter

¹ Coutau-Bégarie, Hervé, *Traité de Stratégie* (sjätte utgåvan, 2008), Paris: Economica, s. 615.

² Försvarets forskningsinstitut, Tidningen *Framsyn* (2004, nr 1), ”Flotta i motvind”, av Lars Wedin. Åtkomlig via http://www.foi.se/FOI/templates/Page____543.aspx. Hämtad 2011-12-27.

³ von Hofsten, Gustaf & Rosenius, Frank (red.), *Kustflottan – de svenska sjöstridskrafterna under 1900-talet* (2009), Stockholm: Kungliga Örlogsmannasällskapet, s. 152.

⁴ Bojerud, Stellan, ”Krigserfarenheter, försvarsekonomi och marint nytänkande – Lätt flotta 1945-1963” (1983), publicerad bl.a. i ett särtryck av Militärhistorisk tidskrift (1984), Stockholm: Kungl. Krigsvetenskapsakademien.

⁵ Larsson, Bengt, ”Marinens sjöoperativa doktrin 1958-61”, *Forum navale*, nr. 67, 2011, Stockholm: Sjöhistoriska samfundet.

⁶ Artéus, Gunnar (red.), *Svenska officersprofiler under 1900-talet* (1996), Karlskrona: Axel Abrahamsons förlag, s. 446.

⁷ Direkt översättning från franskan: ”Amiral Stig H:son Ericsons sjömilitära tanke”.

⁸ H:son-Ericson, Stig, *Knopar på logglinan* (1966), Stockholm: Albert Bonniers boktryckeri, s. 22-32.

⁹ H:son-Ericson, 1966, s. 63.

¹⁰ H:son-Ericson, 1966, s. 45-46.

¹¹ H:son-Ericson, 1966, s. 63-64.

¹² H:son-Ericson, 1966, s. 66-69.

¹³ Wedin, Lars, ”D’une Marine forteresse vers une Marine de haute mer – la transformation de la Marine suédoise 1895-1910”, disponibel via http://www.stratisc.org/pensnav_index.htm och hämtad 2011-08-25 samt ett e-postmeddelande från Wedin mottaget 2011-01-09.

¹⁴ Colomb, Philip, *Sjökriget – Dess grundregler och dess förande historiskt behandladt* (1903, utgiven för första gången 1891), Linköping: A Billstens tryckeri, översättning av C-G Flach.

¹⁵ Colomb, Philip, *Naval Warfare – Its Ruling Principles and Practice Historically Treated* (1990, utgiven för första gången 1891), Annapolis: Library of Congress, Cataloguing-in-Publication Data, band 1, s. 147.

¹⁶ Wedin, Lars ”La synthèse de Daniel Landquist”, disponibel via http://www.stratisc.org/pensnav_index.htm.

¹⁷ H:son-Ericson, 1966, s. 70.

- ¹⁸ H:son-Ericson, Stig, "Kritisk granskning av Dardanellerföretaget ur strategisk synpunkt", Kungl. Krigsarkivet, H:son-Ericsonarkivet, volym 5, s. 13.
- ¹⁹ H:son-Ericson, Stig, "Vilken ståndpunkt bör Sverige intaga gentemot Danmark rörande gräns och territorialvatten i Öresund och vilken ståndpunkt böra i samma fråga dessa länder gemensamt intaga gentemot övriga makter?", Kungl. Krigsarkivet, H:son-Ericsonarkivet, volym 5, s. 20.
- ²⁰ H:son-Ericson, Stig, "Vilket inflytande kan flygstridskrafternas tillkomst antagas utöva på örlogsfartygens taktiska uppträdande?", Kungl. Krigsarkivet, H:son-Ericsonarkivet, volym 5, s. 97.
- ²¹ H:son-Ericson, Stig, "Några synpunkter på nattstriden och dess taktik", *Tidskrift i Sjöväsendet*, nr. 89, 1926.
- ²² H:son-Ericson, Stig, "Några synpunkter på nattstriden och dess taktik", *Tidskrift i Sjöväsendet*, nr. 89, 1926, s. 25.
- ²³ H:son-Ericson, Stig, "Det planerade tyska slagskeppet och dess inverkan på svensk flottbyggnadspolitik", *Tidskrift i Sjöväsendet*, nr. 91, 1928.
- ²⁴ H:son-Ericson, Stig, "Sjökrig vintertid", *Tidskrift i Sjöväsendet*, nr. 92, 1929.
- ²⁵ H:son-Ericson, 1966, s. 73.
- ²⁶ H:son-Ericson, 1966, s. 86-88.
- ²⁷ H:son-Ericson, 1966, s. 92.
- ²⁸ Monaque, Remi, *l'École de guerre navale 1896-93* (1995), Vincennes: Service historique de la Marine, s. 381-400.
- ²⁹ Monaque, 1995, s. 308.
- ³⁰ H:son-Ericson, 1966, s. 95.
- ³¹ H:son-Ericson, 1966, s. 97.
- ³² H:son-Ericson, Stig, "Slutrapport från Ecole de Guerre navale, Paris 1930-31", daterad 1931-12-12, Kgl. Krigsarkivet, H:son-Ericsonarkivet, vol. 13.
- ³³ Castex, Raoul, *Théories stratégiques*, band 1 (1997, ursprungligen publicerad 1927) Paris: Economica et Institut de stratégie comparée, s. 92.
- ³⁴ H:son-Ericson, Stig, "Slutrapport från Ecole de Guerre navale, Paris 1930-31".
- ³⁵ H:son-Ericson, Stig, "Slutrapport från Ecole de Guerre navale, Paris 1930-31".
- ³⁶ H:son-Ericson, Stig, "Förbindelsetjänsten mellan flottan och armén", *Tidskrift i Sjöväsendet*, nr. 94, 1931, s. 213.
- ³⁷ Castex, 1997, s. 168.
- ³⁸ H:son-Ericson, Stig, "Högsta krigsledningen", *Tidskrift i Sjöväsendet*, nr. 95, 1932, s. 705.
- ³⁹ *Vår Flotta*, årgång 1934, s. 125. Recensionen är undertecknad "R.W."

- ⁴⁰ H:son-Ericson, Stig, *Trupptransporter till sjöss* (1934), Stockholm: Marinlitteraturföreningens förlag, s. 169.
- ⁴¹ H:son-Ericson, 1934, s. 178-181.
- ⁴² H:son-Ericson, 1934, s. 264.
- ⁴³ Castex, Raoul, *La liaison des armes sur mer* (1991, ursprungligen utgiven 1913), Paris: Economica, s. 74.
- ⁴⁴ H:son-Ericson, 1934, s. 161.
- ⁴⁵ Corbett, Julian, *Some Principles of Maritime Strategy* (1911), London: Longmans, Green & Co, s. 94.
- ⁴⁶ H:son-Ericson, Stig, *Försvarskommissionen och flottan – en kritisk granskning av 1930 års betänkande i vad avser flottan* (1935), Stockholm: Föreningen Sveriges Flotta, s. 36.
- ⁴⁷ H:son-Ericson, 1935, s. 37.
- ⁴⁸ H:son-Ericson, 1935, s. 51.
- ⁴⁹ H:son-Ericson, 1966, s. 109.
- ⁵⁰ *Ny Militär Tidskrift*, årgång 1932, s. 184-185.
- ⁵¹ H:son-Ericson, 1966, s. 109.
- ⁵² *Ny Militär Tidskrift* och *Vår Flotta*, årgångarna 1930-1934. Citatet är taget från *Vår Flotta*, årgång 1932, s. 93.
- ⁵³ *Vår Flotta*, årgång 1932, s. 55-57 resp. årgång 1936, s. 26-28.
- ⁵⁴ H:son-Ericson, 1966, s. 109-110.
- ⁵⁵ H:son-Ericson, 1966, s. 120.
- ⁵⁶ Berge, Anders, *Sakkunskap och politisk rationalitet: den svenska flottan och pansarfar-tygsfrågan 1918-1939* (1987), Stockholm: Almquist & Wiksell, s. 131.
- ⁵⁷ H:son-Ericson, 1966, s. 122.
- ⁵⁸ H:son-Ericson, 1966, s. 127.
- ⁵⁹ H:son-Ericson, Stig, *Försvarsproblem kring Ålandsöarna* (1939), Stockholm: Fritzes bokförlag, s. 156.
- ⁶⁰ H:son-Ericson, 1939, s. 124.
- ⁶¹ H:son-Ericson, 1939, s. 125.
- ⁶² H:son-Ericson, 1939, s. 161.
- ⁶³ H:son-Ericson, 1939, s. 188-189.
- ⁶⁴ Castex, 1997, s. 47.
- ⁶⁵ H:son-Ericson, Stig, *Det nutida sjökrigets karaktär – sårupplaga för krigsmakten* (1941), Stockholm: Riksförbundet för rikets försvar, s. 5.
- ⁶⁶ H:son-Ericson, 1941, s. 63.
- ⁶⁷ H:son-Ericson, 1941, s. 58.

- ⁶⁸ Berge, 1987, s. 31.
- ⁶⁹ Lupander, Johan, *Skagerrackslaget 1916 – Titanernas kamp* (2009), Stockholm: Svenskt militärhistoriskt bibliotek, s. 329.
- ⁷⁰ H:son-Ericson, 1966, s. 162.
- ⁷¹ H:son-Ericson, 1966, s. 173.
- ⁷² H:son-Ericson, 1966, s. 175.
- ⁷³ H:son-Ericson, 1966, s. 187.
- ⁷⁴ H:son-Ericson, 1966, s. 224.
- ⁷⁵ H:son-Ericson, Stig, *Konteramiral Ericsons reservation till Försvarskommitténs betänkande* (1948), Stockholm: Föreningen Sveriges flotta, s. 30.
- ⁷⁶ von Hofsten, Gustaf & Rosenius, Frank, *Kustflottan – de svenska sjöstridskrafterna under 1900-talet* (2009), Stockholm: Kungliga Örlogsmannasällskapet, s. 335-336.
- ⁷⁷ H:son-Ericson, 1966, s. 226.
- ⁷⁸ Historien återberättad för författaren av Lars Wedin.
- ⁷⁹ H:son-Ericson, 1966, s. 272.
- ⁸⁰ H:son-Ericson, 1966, s. 272.
- ⁸¹ H:son-Ericson, Stig, *Kuling längs kusten* (1968), Stockholm: Bonniers, s. 10.
- ⁸² E-postmeddelande från Göran R. Wallén mottaget 2011-01-14.
- ⁸³ H:son-Ericson, Stig, *Diverse arbeten 1950-1957 och Diverse arbeten 1958-1961*, H:son-Ericsonarkivet, band 8 och 9, Kungl. Krigsarkivet, Stockholm.
- ⁸⁴ H:son-Ericson, Stig, "Marinen 1960", *Tidskrift i Sjöväsendet*, nr. 122, 1959.
- ⁸⁵ H:son-Ericson, 1968, s. 119.
- ⁸⁶ H:son-Ericson, Stig, *Vita havet* (1976), Stockholm: Bonniers, s. 26.
- ⁸⁷ H:son-Ericson, 1976, s. 29.
- ⁸⁸ Ulfving, Lars, "Stig H:son-Ericson", i Artéus, Gunnar, *Svenska officersprofiler* (1996), Stockholm: Militärhögskolan, s. 445-446.
- ⁸⁹ Lindemalm, Åke, "Stig H:son Ericson: minnesteckning av hedersledamoten", *Tidskrift i Sjöväsendet*, nr. 148, 1985.
- ⁹⁰ Med detta tredje område, citadell, kan man säga att Ericson förnyade 1800-talets tankar om en svensk fästningsflotta, se Wedin, Lars, "D'une Marine forteresse vers une marine de haute mer", åtkomlig via http://www.stratisc.org/pensnav_index.htm och hämtad 2011-08-26.
- ⁹¹ Landquist, Daniel, *Några av sjöstrategins grunder* (1935), Stockholm: Marinlitteraturföreningens förlag, s. 131. Kursiv i original.
- ⁹² Chefens för marinen tjänstedagbok 11 maj 1959, pkt 512, H:son-Ericsonarkivet, band 4, Kgl. Krigsarkivet, Stockholm.
- ⁹³ Följebrev till Marinplan 60.

- ⁹⁴ H:son-Ericson, 1968, s. 120.
- ⁹⁵ H:son-Ericson, 1968, s. 123.
- ⁹⁶ Lindsjö, Ronny, *Marinhistoria* (1993), Stockholm: Chefen för marinen, s. 437.
- ⁹⁷ H:son-Ericson, 1968, s. 39.
- ⁹⁸ Marinplan 60, paragraf 111.
- ⁹⁹ Wedin, Lars, *Från politiskt projekt till militär handling En introduktion till militärstrategin* (2009), Stockholm: Försvarshögskolan, s. 55.
- ¹⁰⁰ Överbefälhavaren, ÖB 62 – *riktlinjer för krigsmaktens fortsatta utveckling* (1962), Stockholm: Försvarsstaben, s. 73. (Kursiv i original.)
- ¹⁰¹ Överbefälhavaren, 1962, s. 73.
- ¹⁰² Överbefälhavaren, 1962, s. 73.
- ¹⁰³ Överbefälhavaren, ÖB 65 – *riktlinjer för krigsmaktens fortsatta utveckling* (1965), Stockholm: Försvarsstaben, s. 79.
- ¹⁰⁴ Överbefälhavaren, 1965, s. 98.
- ¹⁰⁵ Överbefälhavaren, ÖB svaret 67 – *öppen version av överbefälhavarens svar till 1965 års försvarsutredning* (1967), Stockholm: Militärstabernas tryckeri, s. 34.
- ¹⁰⁶ Marinplan 60, paragraf 131.
- ¹⁰⁷ Marinplan 60, paragraf 132.
- ¹⁰⁸ Marinplan 60, paragraf 135.
- ¹⁰⁹ Marinplan 60, paragraf 136.
- ¹¹⁰ Marinkommando väst, H Op K 35:2, daterad 10 april 1959.
- ¹¹¹ Följebrev till Marinplan 60.
- ¹¹² Marinplan 60, paragraf 113.
- ¹¹³ Chefen för kustflottan, remissvar daterat den 9 april 1959.
- ¹¹⁴ Marinplan 60, paragraf 131.
- ¹¹⁵ Marinplan 60, paragraf 132.
- ¹¹⁶ Följebrev till Marinplan 60.
- ¹¹⁷ Följebrev till Marinplan 60.
- ¹¹⁸ Marinplan 60, paragraf 135.
- ¹¹⁹ Marinplan 60, paragraf 131.
- ¹²⁰ Marinplan 60, paragraf 134.
- ¹²¹ Marinplan 60, paragraf 131.
- ¹²² Marinplan 60, paragraf 135.
- ¹²³ H:son-Ericson, Stig, "Östersjörealism", *Tidskrift i Sjöväsendet*, nr. 122, 1959.
- ¹²⁴ Följebrev till Marinplan 60. (Understruket i original.)
- ¹²⁵ Marinkommando nord, remissvar daterat den 4 april 1959.
- ¹²⁶ Coutau-Bégarie, 2008, s. 273.